

Det modne demokrati og krigen.
Fra 1. Verdenskrig til Afghanistan.

Skulpturen "Planting the Standard of Democracy" i Newark erindrer byens deltagere i 1. Verdenskrig

Medens demokratiets tilbøjelighed til at føre krige – herunder mod andre demokratier – er blevet genstand for omfattende analyse og diskussion,ⁱ gælder det samme ikke karakteren af demokratiets krigsførelse, emnet for dette essay. Det tager afstand fra den klassiske militærteoretiker Fuller's opfattelse, at demokratiet som en naturkraft driver optrapningen mod total krigsførelse.ⁱⁱ Det modne demokrati, hvor eliten har accepteret ansvarligheden overfor folket og dette politiske systems spilleregler, driver ikke automatisk konfliktens

optrapning. Det påvirker og begrænser statens krigsførelse på en langt mere gennemført og sofistikeret måde.

Dette skyldes, at den demokratisk ansvarlige regering skal forklare og kunne forsvare sin optræden i krig overfor sine borgere. Det er her tesen, at dette forhold i det 20.

Århundrede har fået afgørende betydning for både krigsforberedelser og optræden i krig i modne demokratier. Det gælder stormagter som Storbritannien, Frankrig og USA samt småstater som bl.a. de nordiske og Holland. Vilkaerne gælder for både krigsførende og neutrale, under kamp på eget territorium og på eksterne krigsskuepladser. De gælder både krigshandlingerne og i den efterfølgende genopbygningsperiode.

Demokratiet forventes af sin befolkning at optræde inden for en *civilt domineret* politisk ramme, så *hensynsfuldt overfor for såvel kombattanter og nonkombattanter som muligt* samt i øvrigt med en *rational, koordineret og rimeligt social retfærdig mobilisering og anvendelse af sine resurser*.

Indledende observationer

I første omgang var rammen for læreprocessen en stadig mere total industrielt baseret krigsførelse. I det efterfølgende vil der blive taget udgangspunkt i Stig Försters fire dimensioner for totalkrigen: Totale krigsmål, totale krigsmetoder, total mobilisering af landets resurser og total kontrol med befolkningen.ⁱⁱⁱ Dimensionerne gør det muligt at adskille demokratiers og ikke-demokratiers krigsforberedelser og krigsførelse.

En krigs karakter kan selv for demokratiet medføre, at krigsførelsen optrappes mod en total karakter. Men for demokratiet er denne optrapning kun midlertidig, drevet af situationens logik. Dele af samfundet vil allerede under krigen forholde sig kritisk til det skete, og derefter, efter krigen, vil demokratiet selvkritisk diskutere, om denne eskalation var nødvendig. De sidste 60 års kritiske debat i USA og Storbritannien om den strategiske luftkrig mod Tyskland og Japan under 2. Verdenskrig samt Vestens tvivl under den kolde krig om det acceptable i at opretholde freden ved at true med anvendelsen af termonukleare våben er eksempler på demokratiets vilkår. Det samme er det demokratiske Tysklands opgør med landets fortid og krigsførelsen i begge verdenskrige, det hurtige britiske opgør med dele af indsatsen mod oprøret i Nordirland fra 1969 samt den nu stadig bredere amerikanske afvisning af de overtrædelser af menneskerettigheder, der fandt sted i årene efter 9. september 2001-angrebene. Disse demokratiets vilkår stilles i relief af autokratiske regimers og endnu umodne demokratier som Ruslands, Tyrkiets og Weimar-Tysklands manglende vilje og evne til at ærligt at fremlægge og selvkritisk analysere egen optræden i krig.

Det var det modne demokratis vilkår, som Gil Merom blotlagde i 2003 i sin ubekvemt overbevisende analyse af Frankrigs krigsførelse i Algeriet og Israels intervention i Libanon i 1982.^{iv} Merom argumenterede, at trekanten medier, magthavere og den dannede mellemklasse interagerer på en måde, der undergraver demokratiets evne til at vinde små krige. Det er de vilkår, der bl.a. er rammen for Vestens indsats i Afghanistan.

Mit essay er skrevet på grundlag af mere end fyrrer års studier af det 20. Århundredes historie. Der vil ikke ske henvisninger til litteratur om nævnte krige, hvor jeg blot anlægger

en ny vinkel på det normale billede af den pågældende konflikt. Jeg håber, at artiklen vil provokere til kritisk forskning.

Op til slutningen af 1914

Der var tale om en gradvis proces igennem århundredet. Dette skyldtes først og fremmest, at samspillet og ansvarsfordelingen mellem statens myndigheder først gradvis blev afklaret fra 1914. I begyndelsen konkurrerede statslederen (monarken), regeringen, parlamentet, diplomatiet og de militære myndigheder om indflydelse i relation til udenrigspolitik og de forskellige typer af krigsforberedelser og krigsførelse, men man anså det generelt som hensigtsmæssigt at give de militære en afgørende rolle. Der synes ikke at være forskel på, hvordan demokratier og mere autokratiske stater forberedte deres krigsførelse. Man forventede, at krigen ville blive afgjort hurtigt, på måneder. Derfor kunne man delegerede den nødvendige myndighed til de professionelle i den tid, det varede.

På vej til den forventeligt korte krig i august 1914. Her britisk, frivilligt rytteri.

I begyndelsen af århundredet var det klart for de kontinentaleuropæiske generalstabe, at en kommende storkrig væsentligt ville påvirke de samfund, der blev inddraget i krigen. De forudså til en vis grad behovet for mobilisering og kontrol med samfundsressourcerne bag krigsindsatsen. Således planlagde man med politisk accept militær kontrol over jernbaner og telegraf, så mobilisering og deployering af massehære af værnepligtige og støtten til dem under krigen kunne ske med mindst mulig friktion.

Det var også forudset, at hvis krigen måtte udkæmpes i eget land, måtte militære myndigheder kunne anvende lokale resurser og opretholde ro og orden blandt de civile i de dele af landet, der kunne blive kampområde. Selv i små demokratiske lande som Danmark og Holland forberedte man særlove, der skulle gennemføres ved mobilisering og

krigstilstand, og hvor man ved 'belejringstilstand' kunne placere dele af landet under entydig militær myndighed. Da storkrigen blev en realitet i 1914, blev de forberedte love ført ud i livet i det omfang, som man i det enkelte land mente, at den militære situation krævede.

1915-18

Krigen blev - overraskende for de fleste - ikke afsluttet på få måneder. Den fik det langstrakte forløb og stillede i samme dybtgående krav, som Den amerikanske Borgerkrig havde gjort 50 år før. De stivnede fronter krævede en stadig mere omfattende tilførsel af stadig mere sofistikeret materiel. Samtidig valgte de krigsførende at gennemføre en stadig mere total og nådesløs økonomisk krig. Det ekstraordinære produktionsbehov og handelskrigen krævede en stadig dybere mobilisering af landenes økonomier og central kontrol med disse. Dette gjaldt for alle - krigsførende stormagter og neutrale småstater - men der var væsentlig forskel på, hvordan forskellige stater i praksis løste problemerne.

Realiteten: Omfattende ødelæggelser.

I krigsførende lande som Tyskland, hvis umodne parlamentariske demokrati hurtigt mistede sin allerede begrænsede indflydelse, kan man karakterisere udviklingen under krigen som en udstrækning af idéen om 'belejringstilstand' til alle dele af staten. I besatte områder blev befolkningen brandskattet, udsultet og tvangsudskrevet til arbejde. Man indrettede hele samfundet efter en snævert militær logik. Områdernes industri blev ribbet for maskiner og landbruget fra trækraft. Den tyske stabschef på østfronten, Erich Ludendorff, eksperimenterede fra efteråret 1915 med etablering af en militariseret planøkonomi med total mobilisering og total kontrol i de besatte dele af Baltikum og Hviderusland, 'Ober Ost' fra efteråret 1915.^v Da Ludendorff ved kansleren Bethmann-Hollwegs afgang i sommeren 1917 reelt overtog magten i Tyskland, blev erfaringerne fra Baltikum forsøgt anvendt på den samlede tyske økonomi. Folk og produktionsapparat kom stadig mere direkte under militær kontrol og blev underlagt snævre militære prioriteringer.

Alle nationens resurser skulle mobiliseres bag de stadig mere totale krigsmål. Krigsførelsens metoder kunne optrappes.^{vi} Efter USA's indtræden på modstandernes side, var der ikke længere nogen væsentlig international opinion at tage hensyn til.

Realiteten: Totalmobilisering af produktionsapparatet.

På overfladen var udviklingen i de demokratiske lande - krigsførende som neutrale - den samme som i Tyskland. Krigens udvikling stillede samme krav om en total mobilisering af resurser. Staten måtte derfor gribe styrende ind i alle dele af økonomien og samfundslivet. Men, uanset, at den militære ledelse - som altid i krig, eller når krig truer - havde en meget betydelig politisk indflydelse, blev det de civile dele af statsapparatet, hvis rolle og magt reelt blev øget af krigens pres og voksende behov. På grund af, at regeringerne måtte sikre den højst mulige grad af accept af deres indgreb i økonomien i en situation med stigende social nød, kan man sige at grundlaget for den europæiske velfærdsstat blev lagt i disse år. Den statslige indgriben skulle både sikre rationalitet og koordination i anvendelse af resurser og en 'social kontrakt' med tilstræbt retfærdig fordeling af krigens byrder. Det var en kontrakt, der også lovede et bedre, mere retfærdigt samfund efter krigen. I demokratierne lærte man sig også at lade pressen bevare en sådan frihed, at utilfredshed fik åbent udtryk og dårlige nyheder kunne håndteres.

Realiteten: Varemangel og rationering.

Dette var entydigt tilfældet i Danmark, hvor grundlaget for det senere tætte samarbejde mellem det social-liberale Radikale Venstre og et moderat, demokratisk socialdemokrati blev skabt i krigens to sidste års forsøg på at etablere en effektiv statslig koordination af alle dele af erhvervslivet.

Medens den danske regering på trods af krigen bevidst sikrede sig mod militære myndigheders overtagelse af områder, der i fredstid var civile myndigheders ansvar, blev store dele af det hollandske territorium fra krigens start eller senere underlagt 'belejringstilstand', dvs. formelt placeret under en lokal militær chefs myndighed. Imidlertid forblev retsvæsnen på civile hænder, og medens 'krigstilstand' og 'belejringstilstand' fortsatte, blev de ansvarlige militære chefers magt stadig mindsket, fordi befolkningen betragtede lokalt militærstyre som uacceptabelt, og i et demokrati kunne man ikke ignorere folket. Hæren blev i stadig højere grad reduceret til et rent statsligt instrument i den indenrigs- og udenrigspolitiske neutralitetspolitik.^{vii} Man kan sige, at der med denne civile dominans af det civil-militære samarbejde under krig blev lagt grundlaget for senere årtiers totalforsvarsstrukturer i europæiske demokratier.

Det var civile politiske præmisser, der blev styrende for organisation og handling – selv hvor det civile styres repræsentant af profession var militær – og det var kun det demokratisk baserede civile magtapparat, der havde legitimitet og effektivitet til at gennemføre statslige, koordinerende indgreb i samfund og økonomi.

Man kan sammenfatte demokratiernes reaktion på det stigende pres under 1. Verdenskrig på følgende måde:

- 1) En understregning af behovet for overordnet civil-politisk kontrol af statens indsats i krigsførelsen.
- 2) En politisk bemyndiget enhedsledelse af statens indsats i et givet område.
- 3) En organisation af formelle samarbejds- og koordinationsstrukturer, der sikrede indflydelse og engagement af alle væsentlige grupper i samfundet.
- 4) En 'social kontrakt' om, at alle skulle bære krigens belastning efter evne, dvs. tilstræbt retfærdigt.
- 5) Den offentlige reaktion på begivenhederne kunne stadig finde sted i en i hovedsagen selvdisciplinerende presse og i en fortsat demokratisk politisk proces.

Demokratierne 1919-49

Sejrherrerne i Verdenskrigen satsede på at undgå fremtidige krige gennem reform af det internationale system med Folkenes Forbund som rammen for kollektiv sikkerhed. Inden for organisationen forsøgte man senere også at opnå enighed om et afrustningsregime, der kunne mindske risikoen for krig ved at fjerne våbnene, krigens instrumenter.

Samtidig planlagde de enkelte lande dog på grundlag af erfaringerne fra 1. Verdenskrig, hvordan man skulle optræde, hvis det ikke lykkedes at hindre fremtidige storkrige. Alle forventede, at en ny storkrig, som den foregående, ville blive optrappet mod det totale. Krigsførelsen ville derfor kræve en omfattende mobilisering af landets befolkning og produktionsapparat. I modsætning til under den foregående krig skulle man gennemtænke og fra starten forberede forløbet videnskabeligt, så man med lavest muligt – og tilstræbt retfærdigt - pres på egen befolkning kunne udkæmpe og støtte en langvarig krig, på trods af, at man forventede, at den ville blive endnu værre end den foregående pga. den teknologiske udvikling.

Man skulle sikre, at der ikke som sidst blev mobiliseret folk til de væbnede styrker, der var afgørende for fortsættelsen af højt prioriteret produktion eller for samfundets nøglefunktioner. Af Försters fire områder - totale krigsmål, totale krigsmetoder, total mobilisering og total kontrol – koncentrerede de demokratiske lande sig om 'total mobilisering' samt begrænset kontrol med befolkningen.

I politikernes øjne skulle de afskrække krigen.

Flyvevåbnene mente, de skulle vinde krigen gennem terrorbombardementer af fjendens civilbefolkning. Her britisk middeltungt Wellington bombefly.

Ganske vist forberedte de demokratiske stormagters stadig mere effektive og langtrækkende flystyrker angreb på en fjendes industri- og befolkningscentre, men for de politiske ledere forblev formålet med bombeflyene, da den internationale situation igen blev forværret i 1930'erne, at afskrække aggression. I fredstid kunne det i et demokrati kun opfattes som legitimt at true med frygtelig handling, hvis formålet var det ædle at undgå krig.

Efter Hitlers sejr i sommeren 1940 betød kravet om at vinde krigen, at krigsmål og metoder (med de demokratiske landes brede befolknings accept og tilskyndelse) blev optrappet til at være stadig mere totale. I den vesteuropæiske del af krigsførelsen, der i modsætning til krigen på Østfronten og kampene i Stillehavet ikke blev påvirket af tidens racistiske holdninger i de angelsaksiske lande, blev målet at fjerne hovedfjenderne Tyskland og Japans ledergrupper og politiske systemer. De havde startet krigen og givet denne sin karakter. Derudover skulle krigsførelsen ødelægge fjendens militære styrker og alle dele af Tysklands og Japans krigsøkonomi. Krigsmetoderne blev dog i praksis optrappet mod totalrig rettet mod den fjendtlige befolkning, ikke mindst fordi den tids teknologi gjorde det vanskeligt om natten at finde og ramme noget mindre end storbyernes boligområder. Allerede under krigen måtte flyvevåbnene undskylde og begrunde bombardementerne som den eneste måde, hvorpå man kunne ramme den fjendens krigsproduktion og hans vilje til at fortsætte krigen.

Efter krigen blev de dele af luftkrigen, som i den efterfølgende analyse viste sig kun at have haft en meget begrænset positiv effekt, kritiseret hårdt pga. af de derfor unødvendige lidelser, de havde påført fjendens befolkning.

Det ødelagte Dresden 1945.

Efter krigen blev bombardementet kritiseret som overflødigt og derfor barbarisk.

Mobiliseringen af befolkningen og produktionsapparatet – og kontrolniveauet - kunne i Storbritannien under krigen stadig holdes inden for rammerne af, hvad folket kunne acceptere som rimeligt og retfærdigt. Denne mobilisering og kontrol var langt fra så total som den sovjetiske, der ikke var afhængig af accept. Den britiske var imidlertid bl.a. på grund af den bevidste inddragelse og samlede koordination af alle dele af samfundet og produktionsapparatet langt mere effektiv end den tyske. Dette på trods af Tysklands kontrol over hovedparten af Europas produktionsapparat og hensynsløse vilje til at tvangsudskrive arbejdskraft. En koordineret indsats af motiverede, selvstændigt tænkende frie mennesker viste sig som også under 1. Verdenskrig og senere under den kolde krig at være mere effektiv end kombinationen af tvang og pseudovidenskabelig centralstyring.

Da dele af Tyskland og Østrig og hele Japan ved krigenes afslutning blev besat af de vestallierede demokratier, blev disses model med entydig ansvar og stræben mod koordination af al indsats overført til de besatte områder. Ganske vist valgte man at placere uniformerede 'prokonsuler' som chefadministratører, men de virkede også som repræsentanter for hele deres lands reform- og genopbygningsindsats i den pågældende

besættelseszone, og i stigende grad blev indsatsen i de tre vestlige besættelseszoner, der samlet kom til at danne den Tyske Forbundsrepublik, koordineret. Deres arbejde skabte sammen med tyskernes egen indsats stabiliteten, det politiske system og økonomien i det nye Tyskland, som 45 år senere var blevet stærkt nok til at adoptere og genopbygge DDR.

I Japan blev indsatsen rent amerikansk, ledet af Douglas MacArthur, som kunne udnytte sin erfaring fra før krigen i forberedelsen af Phillipinerne til selvstændighed. Som i Tyskland byggede han i Japan i størst mulig udstrækning genopbygnings- og reformindsatsen på lavt-kompromitterede lokale strukturer.^{viii}

Efter sejren skulle man hjælpe den tidligere fjendtlige befolkning med genopbygningen.
Her britiske ingeniørsoldater i Tyskland.

Man kan sammenfatte demokratiernes reaktion på erfaringerne følgende måde:

En gentagelse af de tidligere reaktioner fra 1. Verdenskrig.

6) En forberedelse af totalkrigen, der i fredstid kun kunne omfatte forberedelserne af den totale mobilisering

7) En stadig – underliggende - dårlig samvittighed ved bevægelsen mod totale krigsmetoder og total kontrol, der specielt efter konflikten var endt fører til offentlig selvransagelse og selvkritik.

8) En enighed om totale krigsmål ikke kunne omfatte den fjendtlige befolkning, efter at denne kom under ens kontrol. Demokratiet følte sig forpligtiget til at hjælpe, reformere og genopbygge.

Under truslen om den totale kernevåbenkrig i Europa 1949-89.

Karakteren af krigstruslen blev hurtigt efter afslutningen af 2. Verdenskrig så total på grund af kombinationen af kernevåben og den kolde krig, at det var naturligt for de europæiske demokratier at bygge deres forsvarsforberedelser videre direkte på erfaringerne fra denne. Der kunne ikke herske tvivl om, at presset på landene, NATO-medlemmer som neutrale, ville blive ekstremt, hvis krigen kom.^{ix} En ny storkrig i Vesteuropa syntes uundgåeligt at ville blive rettet mod totale mål og ført med totale midler. Truslen fra selv en begrænset kernevåbenkrig var total. Både staters og nationers overlevelse var truet.

Kernevåbentruslens totale karakter medførte omfattende, koordinerede totalforsvarsforberedelser i fredstid.

I de nordvesteuropæiske lande kunne forsvarsforberedelserne bygges på og af en statsmagt, der var legitim, fordi den både centralt og lokalt hvilede på en moden demokratisk struktur støttet af et solidt forvaltningsapparat. Allerede fra slutningen af 1950'erne kunne forberedelserne støtte sig til stærke og højt udviklede, men derfor også sårbare, økonomier.

For at kombinere effektiv mobilisering bag krigsførelsen med muligheden for at samfundet i størst mulig udstrækning kunne fortsætte og overleve, hvis krigen kom, blev der etableret faste komité-samarbejdsstrukturer mellem det militære forsvar, civilforsvaret, politiet og de statslige forvaltningsorganer samt informationsvirksomheden. Det skete på centralt, landsdels- og regionalt niveau, således at man lokalt ikke var afhængig af centrale myndigheder. Der blev investeret i beredskabskontrakter og oplægninger, der skulle kunne

sikre den bedst mulige forsyningssikkerhed, og der blev i en betydelig udstrækning investeret i beskyttede kommandofaciliteter for de forskellige niveauer samt beskyttelsesrum til befolkningen, hvor faciliteterne fra 2. Verdenskrig var for utilstrækkelige.

Organisationen på de forskellige niveauer skulle sikre, at alle resurser blev indsat koordineret, uanset om det var rednings- og konstruktionsindsats, anvendelsen af arbejdskraft, opretholdelse af lov og orden eller fordelingen af forsyninger. Den militære regionschef havde kun forsædet for samarbejdet i aktuelle eller sandsynlige kampområder. Andre steder var det den civile forvaltningschef. I modsætning til i ikke-demokratiske stater, hvor tilsvarende organisationer skulle sikre mobilisering af alle resurser bag krigsindsatsen – efter Ludendorffs og belejringstilstandens logik - kunne de vesteuropæiske demokratiers totalforsvarsforberedelser sikre balance mellem modstridende behov, herunder sikre den størst mulige hensyntagen til befolkningens og den civile nøgleinfrastrukturs overlevelse. Der var ganske vist forskelle på de tyske, danske, britiske, svenske og schweiziske organisationer, men de havde alle principielt samme overordnede, civilt dominerede, løsningsmodel.

Inden for NATO ville organisationen også allerede i en spændingsperiode etablere en fælles og koordineret anvendelse af olien, skibsfarten og transportflyresurser.

Man kan sige, at demokratierne byggede videre på de foregående 50 års erfaringer. Ud over at gennemføre koordinationen af den civile, militære og andre type indsats på centralt hold, medførte den truende krigs karakter, at dette samarbejde overalt også måtte organiseres regionalt og lokalt.

Demokratiske stater i begrænsede, men langvarige, fjernkrige 1948-62.

Samtidig med den totale udfordring fra Sovjetunionen blev de europæiske demokratiske kolonimagter udsat for selvstændighedspress og oprør i deres oversøiske områder. De fleste steder blev tilbagetrækningen gennemført uden, at kolonimagten måtte gå i krig for at påvirke den tidligere kolonis fremtidige status. To af eksemplerne på det modsatte var Storbritanniens krig mod oprøret i Malaya 1948-60 og Frankrigs krig for at bevare kontrollen over Indokina 1950-54.

Britiske soldater i Malaya.

Begge krige krævede en meget betydelig indsats, i engagement og tid, i en konflikt med afgrænset mål langt fra moderlandet, en kamp om karakteren af den efterfølgende politiske magt. Succes i Malaya blev bl.a. mulig på grund af en accept af, at konflikten ville blive langvarig og at målet ikke kunne være fortsat britisk kontrol. For at opnå succes, måtte anvendelsen af magtmidler begrænses. Det måtte dels ske på grund af den hjemlige intellektuelle og folkelige reaktion, dels på grund af det hjemme trods alt begrænsede politiske engagement i krigsførelsen. I Malaya måtte krigsførelsens karakter også tilpasses efter, at man skulle opbygge troen hos folket i kolonien på det ønskede afløserregimes evne til ikke alene at vinde ved at slå oprøret ned, men også derefter at skabe ro og udvikling.

Demokratierne erkendte, at der måtte ydes en energisk politisk-militær indsats for at afskære oprørerne fra ekstern hjælp. Det var af mange grunde lettere i Malaya end i Indokina. Indsatsen mod oprøret omfattede og inddrog alle relevante styrings- og resurseområder: det civile magtapparat, militære kommandomyndigheder med deres

sikkerhedstjeneste, politi med de civile efterretnings- og sikkerhedstjenester, civilforsvar med både entreprenørkapacitet og sygehusvæsen, økonomiske midler og vareforsyningen, arbejdskraften, information og propaganda.

Konflikten ville blive afgjort, når territoriets lokalbefolknings flertal var blevet endeligt overbevist om hvem, oprørerne eller statsmagten, der både havde legitim ret til magten og kunne levere en hurtig tilbagevenden til rimeligt rolige tilstande. For at kunne overbevise befolkningen måtte alle aktiviteter organiseres på både centralt og lokalt niveau, med meget stor grad af delegering af myndighed og resurser. Staten skulle ses at kunne sikre og forsvare normale tilstande gennem både krigsførelsens effektivitet og i forvaltningen af de områder, den havde og fik kontrol over.

Da kampen reelt drejede sig om befolkningens holdninger til fremtiden, skete der under den succesrige indsats i Malaya en stadig bevægelse væk fra traditionelle, mobile militære operationer til effektiv militær kontrol af territoriet med konstant og synlig tilstedeværelse, der gav sikre efterretninger, til effektiv politikontrol videre til normale tilstande. Der skulle opbygges en altid present og direkte civil kontrol af den militære og politimæssige indsats. Der gennemførtes en fuld, gennemkoordineret mobilisering og indsats af alle lokale resurser, der blev fuldt samordnet med de midler, specielt militært, politimæssigt og sundheds- og infrastrukturopbyggende nøglepersoner som hjemlandet stillede til rådighed.

Man kan sammenfatte de involverede krigsførende demokratiers reaktion på følgende måde:

En gentagelse af alle de tidligere erfaringer fra demokratiets krigsførelse. I den britiske succes i Malaya tog det relativt kort tid, før man opnåede den nødvendige enhedsledelse af alle tiltag samt den nødvendige 'sociale kontrakt' mellem de forskellige dele af den etnisk stærkt delte befolkning.

9) Et krav om, at krigsførelsen og dennes mål i hjemlandet skulle kunne ses som retfærdig og rimelig af befolkningen i det omstridte territorium. Det var for denne lokale befolknings fremtid, at krigen blev ført. Man kunne på længere sigt kun opnå hjemlandsbefolkningens støtte til den holdning, som lokalbefolkningens flertals repræsentanter udtrykte. Krigen i Malaya kunne kun ende med nedkæmpelsen af oprøret, fordi den, i modsætning til Frankrigs krig i Indokina kunne føres for lokalbefolkningens selvbestemmelse.

10) En bevægelse mod totale krigsmetoder ses hurtigt som uacceptabel og undergraver hjemlandets befolknings vilje til fortsat krigsførelse.

De demokratiske stater i begrænsede, langvarige, fjerne interventionskrige i koalition med bl.a. værtsstaten 1965 til nu.

Vietnam-, Irak- og Afghanistan-krigene hører alle hjemme i denne kategori.

Det amerikanske nederlag i Vietnam hang delvis sammen med, at krigen var en blanding af en forsvarskrig mod nordvietnamesisk invasion og en lokal oprørskrig. På grund af kernevåben-terrorbalancen kombineret med sovjetisk og kinesisk støtte til Nordvietnam, så USA sig ikke fri til at føre denne del af krigen militært effektivt.

Den amerikanske militære kultur bidrog til fiaskoen ved rutinemæssigt at anvende massiv ildkraft, dvs. anvende metoder i krigsførelsen, der hverken var tilpasset oprørskrigens

karakter af konkurrence om den sydvietnamesiske befolknings støtte *eller* det hjemlige demokratis behov for at se og præsentere sig selv som den gode part.

Der var imidlertid andre forhold, som skabte problemer. Den amerikanske regering valgte at ignorere det forhold, at demokratiets krigsførelse i en betydelig grad forudsætter en 'social kontrakt', der legitimerer indsatsen og sikrer en retfærdig fordeling af byrderne i hjemlandet. Den amerikanske præsident valgte at føre '*krig light*', en krig med samfundet efterladt i fredstid, med de soldater, der lod sig indkalde.

Derudover forventer det modne demokrati som nævnt ovenfor både, at alle 'instrumenter' tilstræbes anvendt rationelt og koordineret, og at fjernkrigsførelsen respekterer værtslandets suverænitet. I Vietnam var disse to hensyn modsat rettede. Hvis man respekterede en dominerende rolle for den sydvietnamesiske stat, var det umuligt at etablere den helhedsledelse af politiske reformer, opbygning, propaganda, efterretningsvirksomhed, politiindsats og militære operationer, der efter de britiske og franske erfaringer var erkendt som nødvendige for at inddæmme og kvæle et væbnet oprør. Bortset fra i de tyndt befolkede stammeområder var det ikke muligt for amerikanerne at komme udenom den sydvietnamesiske regering. Hvis og når man gjorde det, undergravede man i øvrigt det i forvejen korrumperede og lidet repræsentative styres legitimitet endnu mere, så de i oprørernes propaganda kunne reduceres til blot at være åbne instrumenter for den amerikanske imperialisme.

Dilemmaet. Værtslandets opførsel – her Saigons politichef, der henretter en tilfangetagen Vietcong foran kameraet – kan undergrave hjemlandets støtte, men hvis man kontrollerer denne opførsel tæt, gør man styret til ens marionet og undergraver dermed dets legitimitet.

Det sydvietnamesiske regimes ineffektivitet og korrupsion blev en selvstændig faktor i den voksende modstand hjemme i USA og i Europa mod krigsførelsen. Det amerikanske

demokrati kunne ikke varigt støtte, at man ofrede tusinder af landets soldaters liv i en ukoordineret, brutal og ødelæggende indsats til støtte for et regime, som ikke ville reformere sig til at blive repræsentativt og fortjene de amerikanske ofre.

Dette dilemma genopstod i Irak hurtigt efter invasionen i 2003, her også, fordi det amerikanske forsvarsministerium i ukorrigeret hybris ikke anvendte så store styrker og så omfattende genopbygningsressurser, at man kunne overtage magten og ansvaret for statens støtte til befolkningen fra Saddam Hussein. Først i de to sidste år har man forsøgt at tilpasse den amerikanske indsats og forholdet til den irakiske regering til behovet. Som under Vietnamkrigen valgte den amerikanske præsident krigsførelse med samfundet i fredstilstand, igen en 'krig light'. Det er stadig et åbent spørgsmål, hvordan konflikten vil ende.

I Afghanistan-konflikten genfindes hos de intervenerende demokratier dilemmaet mellem at gennemføre en totalkoordineret indsats af alle ressourcer og at lade den afghanske regering fremstå som herre i eget land. Som i Vietnam er det vanskeligt i længere tid at præsentere den afghanske regering og ikke mindst dens lokale repræsentanter i kampområderne som tilstrækkeligt værdige - effektive og hæderlige - til at fortjene landenes indsats og vores tab. Alle de tilstedeværende lande har valgt at forsøge 'krig light'-muligheden. Der er endnu hverken sikret en bred 'social kontrakt' i den afghanske befolkning eller gennemført skridt i de støttende demokratier, der kunne gøre et krævende langvarigt engagement sandsynligt.

Tilmed forværres mulighederne for den af et demokrati forventede koordinerede indsats yderligere af det strukturelt ureformerede NATO's manglende evne til at sikre, at alle de tilstedeværende medlemslandes bidrag ydes koordineret, på en fælles situationsopfattelse, rettet mod et opnåeligt mål, som der er enighed om. Interventionslandene er således både med værtslandet og indbyrdes uenige om, hvorledes man håndterer både oprørernes og dele af landets ledelses økonomis afhængighed indtægterne fra opiumproduktionen. Man synes også helt ude af stand til se og håndtere, at konflikten er sammenvævet med pashtuners stræben - nord og syd for grænsen til Pakistan - mod at etablere et samlet Pashtunistan på ruinerne af de to svage stater. Der er ikke engang inden for de enkelte interventionslande sikret den erfaringsmæssigt nødvendige enhedsledelse af al indsats.

Demokratierne synes ikke at have fundet veje og vilje til:

- a) En effektiv samordning af strategi og ressourcer mellem og indenfor de intervenerende/støttende stater.
- b) En virkningsfuld, men samtidig diskret, måde at få værtslandets myndigheder til at tilpasse deres optræden til, hvad der er nødvendigt for at bevare interventionslandenes befolkningers støtte til krigsførelsen.
- c) En formel for 'social kontrakt' om støtte til langvarig krigsførelse i fjerne lande – dvs. et opgør med fristelsen til at forsøge at opnå succes med 'krig light'.

Fra krigen i Afghanistan.

Afsluttende bemærkninger

I modsætning til Fullers opfattelse driver demokratiet ikke krigsførelsen mod totalitet, den sætter rammer og begrænsninger for både krigsforberedelser i fredstid, i retrospekt på hvad der er acceptabel krigsførelse i en storkrig, på optræden efter krigen over for den tidligere fjendes befolkning samt på, hvordan man bliver nødt til at føre begrænsede krige, hvis man skal bevare sin befolknings støtte.

På det sidste område er det muligt, at de skridt, der er nødvendige for succes, overstiger demokratiske landes leders og myndigheders evne til at optræde uegennyttigt og langsigtet, når de ikke føles sig udsat for en akut trussel.

Et første skridt til også at kunne føre langvarige, små krige succesrigt er ikke alene at dybdeforstå, men også acceptere de vilkår, som demokratier har for deres krigsførelse. Fortsatte nederlag i små krige vil hverken fremme en positiv udvikling i demokratierne selv eller den fredelige og retfærdige udvikling i verden, de søger. Dette uanset, om nederlagene skyldes, at demokratier vender ryggen til problemerne (som i Darfur), gennemfører 'symbolkrig light' ventende på miraklet (som europæiske lande i Afghanistan), eller forsøger sig med beskidt krigsførelse, fordi det i øjeblikket forekommer bekvemt (som USA i betydelig grad efter 2001).

ⁱ Se bl.a. <http://www.hawaii.edu/powerkills/MTF.BIBLIO.HTM>.

ⁱⁱ Se J.F.C. Fuller: *The Conduct Of War, 1789-1961*. London 1961, bl.a. p.41: *'The motive force of democracy is not love of others, it is the hate of all outside the tribe, faction, party or nation. The 'general will' predicates total war, and hate is the most puissant of recruiters.'* Denne opfattelse blev gentaget af Johs. Nielsen i: *Demokratiet og krigen*. En

undersøgelse af samspillet mellem demokrati, nationalisme og krigsførelse. København 1971, hvor han i sin afslutning (p.179) konkluderer, at '*Årsagerne til krigenes vanvittige vækst og deres afmagt med hensyn til at "vinde freden" må i langt højere grad tilskrives folkemassernes politiske og militære aktivisering end den tekniske udvikling.*'

ⁱⁱⁱ Se Stig Försters indledende artikel i den af ham redigerede: *An der Schwelle zum Totalen Krieg. Die militärische Debatte über den Krieg der Zukunft 1919-1939.* (Paterborn, 2002).

^{iv} Gil Merom: *How Democracies Lose Small Wars. State:Society, and the Failures of France in Algeria, Israel in Lebanon, and the United States in Vietnam.* (Cambridge, 2003).

^v Vejas Gabriel Liulevicius: *War Land on the Eastern Front. Culture, National Identity and German Occupation in World War I.* (Cambridge, 2000).

^{vi} I de senere år er 1. Verdenskrigs totale karakter kommet stadig klarere frem. Se Alan Kramer: *Dynamic of Destruction. Culture and Mass Killing in the First World War.* (Oxford, 2007) og Vejas Gabriel Liulevicius: *War Land on the Eastern Front. Culture, National Identity and German Occupation in World War I.* (Cambridge, 2000). Se også Jay Winter, Geoffrey Parker, and Mary R. Habecks fremragende lille antologi: *The Great War and the Twentieth Century.* (Yale, 2000)

^{vii} Se Maartje M. Abbenhuis: *The Art of Staying Neutral. The Netherlands in the First World War.* (Amsterdam, 2006)

^{viii} Se Robert C. Orr: *Japan. Occupation as means to a "Citadel of Democracy in the East."* i den af ham redigerede antologi: *Winning the Peace. An American Strategy for Post-Conflict Reconstruction.* (Washington D.C., 2004) og John Clark: *Templer. Tiger of Malaya. The Life of Field Marshal Sir Gerald Templer.* (London, 1985)

^{ix} Totalforsvarsforberedelser under den kolde krig er beskrevet på grundlag af forfatterens egne erfaringer og observationer i Danmarks og i NATO-ramme.